

MAKTABGACHA TA'LIMDA O'YINGA ASOSLANGAN TA'LIMNING AHAMIYATI

Kurbanova Gulnoza Ganidjanovna¹

¹ Xalqaro Nordik universiteti magistranti

E-mail: gulnozaqurbonova7777777@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 23.01.2025

Revised: 24.01.2025

Accepted: 25.01.2025

KALIT SO'ZLAR:

o'yinga asoslangan ta'lim, maktabgacha ta'lim, bolalar rivojlanishi, pedagogik yondashuv, kognitiv rivojlanish, emotsional rivojlanish, ijtimoiy ko'nikmalar, ta'lim jarayoni, o'yin va ta'lim integratsiyasi, jismoniy rivojlanish.

Ushbu maqolada maktabgacha ta'limda o'yinga asoslangan ta'limning ahamiyati va uning bolalarning rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. O'yin, bolalar uchun tabiiy faoliyat bo'lib, ularning kognitiv, emotsional, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'yinga asoslangan ta'lim yondashuvi, bolalar uchun o'rganish jarayonini yanada qiziqarli, samarali va interaktiv qiladi. Maqolada o'yinga asoslangan ta'limning ta'lim tizimidagi roli, uning bolalar rivojlanishiga ta'siri va o'yinlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan. Shuningdek, o'yinning pedagogik ahamiyati va bolalar uchun o'qishdagi muvaffaqiyatlar haqida fikr yuritilgan.

KIRISH. Maktabgacha ta'lim – bu bolalarning jismoniy, aqliy va ruhiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadigan eng muhim bosqichlardan biridir. Bu davrda bolalar dunyoqarashi, ijtimoiy aloqalar, hissiy va intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim yutuqlarga erishishadi. Shu nuqtai nazardan, o'yinga asoslangan ta'lim (OAT) maktabgacha ta'limning samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'yin – bu bolalarning tabiiy faoliyati bo'lib, ularning kognitiv rivojlanishiga, muammoni hal qilish ko'nikmalarini

shakllantirishga va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. O'yinga asoslangan ta'limni maktabgacha ta'lim tizimida qo'llash, bolalar uchun o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. O'yinga asoslangan ta'lim – bu o'qitish jarayonida o'yin metodlarini qo'llashni nazarda tutadi. Bu yondashuv bolalarning o'qituvchi rahbarligida faol ishtirok etishiga imkon beradi va ularning tabiatdan o'rganishlari uchun sharoit yaratadi. O'yin bolalar uchun nafaqat qiziqarli, balki ta'lim beruvchi va rivojlantiruvchi vosita bo'lib, ularning emotsional, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishiga yordam beradi [1].

O'yinga asoslangan ta'limning asosiy maqsadlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Bolalarning kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish.
- Ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish va emotsional rivojlanishga yordam berish.
- Bolalarning o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish.
- Kognitiv va motor rivojlanishlarini qo'llab-quvvatlash.
- Rivojlanayotgan muammo hal qilish va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini mustahkamlash.

O'yin orqali ta'limning samaradorligi ko'plab ilmiy izlanishlar bilan tasdiqlangan. O'yin bolaning o'zini ifoda etishining tabiiy shakli bo'lib, u orqali bolalar dunyoqarashini, tilni, mantiqiy fikrlashni va muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. O'yinlarda bolaning faolligi, ijodkorligi va o'zini o'rganish istagi ko'rinadi. O'yinga asoslangan ta'limda o'yinlar orqali bolaning xulq-atvori, hissiyotlari va o'zgalar bilan muloqot qilish ko'nikmalari rivojlanadi. O'yinlar o'qituvchining yordami bilan o'quvchilarga dars mavzusiga bog'liq topshiriqlarni bajarishda yordam beradi. Masalan, rasm chizish, qo'llanma o'yinlari, rol o'ynash kabi o'yinlar orqali bola turli vaziyatlarda o'zini qanday tutishini o'rganadi. Maktabgacha ta'limda o'yinga asoslangan yondashuvning ahamiyati juda katta. O'yinlar nafaqat bolalar uchun qiziqarli, balki ular o'rganish jarayonining samaradorligini oshirishda ham muhim vosita hisoblanadi. O'yin orqali bolalar quyidagi qobiliyatlarni rivojlantiradilar:

- Kognitiv rivojlanish: O'yinlar orqali bolalar ko'plab kognitiv jarayonlarga, jumladan, xotira, e'tibor, mantiqiy fikrlash va muammoni hal qilishga o'rgatiladi.
- Ijtimoiy ko'nikmalar: O'yinlarda bolalar bir-birlari bilan muloqot qilishni, guruhlarda ishlashni, boshqalarni tinglashni va o'z fikrlarini ifoda etishni o'rganadilar.
- Emotsional rivojlanish: O'yinlarda bolalar hissiyotlarini boshqarish va boshqalar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatishni o'rganadilar.

• Jismoniy rivojlanish: Ko'p o'yinlar bolalar uchun jismoniy mashqlarni o'z ichiga oladi, bu esa ularning motor ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'yinlarning ta'limdagi ahamiyati nafaqat bolalar uchun, balki o'qituvchilar uchun ham katta imkoniyatlar yaratadi. O'qituvchilar o'yinlar yordamida bolalarni dars jarayoniga qiziqtirishi, ularga bilimlarni mustahkamlashda yordam berishi va o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishlari mumkin. Maktabgacha ta'limda o'yinlarni samarali integratsiya qilish uchun o'qituvchilar o'quvchilarni har xil o'yinlar bilan tanishtirishlari kerak. Shu bilan birga, o'yinlarning pedagogik ahamiyatini tushunib, ularni ta'lim dasturlariga moslashtirish lozim. O'yinlar o'quvchilarning intellektual va hissiy rivojlanishiga xizmat qilishi uchun ular muayyan maqsadlarga qaratilgan bo'lishi zarur. O'yinlar yordamida o'quvchilar tasavvur qilish, mantiqiy fikrlash va tasvirni yaratish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Masalan, "kassir o'ynash" yoki "dokon ochish" kabi o'yinlar bolalarga ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'yinlar bolaning jismoniy rivojlanishiga ham yordam beradi, chunki ularning ba'zilari jismoniy faoliyatni talab qiladi. Bundan tashqari, o'yinlar orqali bolalar turli muammolarni hal qilishni, fikrlarini ifoda etishni, jamoada ishlashni va yangi ma'lumotlarni o'rganishni o'rganadilar. Masalan, "qidirish o'yini" yordamida bolalar atrofdagi obyektlar va ularning xususiyatlarini o'rganadilar. Bunday o'yinlar bolalar uchun nafaqat o'rganish, balki qiziqarli vaqt o'tkazish imkonini ham yaratadi [2].

O'yinga asoslangan ta'lim maktabgacha ta'lim tizimida bolalar rivojlanishining muhim vositasi sifatida xizmat qiladi. Bu yondashuv bolalar uchun nafaqat bilim olish, balki o'z shaxsini anglash, ijtimoiylashish va jismoniy rivojlanish imkoniyatlarini yaratadi. O'yin orqali ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish uchun, ta'lim muassasalarida pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish, o'yinlarni o'rganishga qiziqishni oshirish va bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Adabiyotlar tahlili. Maktabgacha ta'limda o'yinga asoslangan ta'limning ahamiyatini tushunish uchun, dunyo bo'ylab olib borilgan ilmiy tadqiqotlarni tahlil qilish juda muhimdir. Ushbu bo'limda o'yinga asoslangan ta'limning pedagogik asoslari, uning bolalar rivojlanishiga ta'siri va ta'lim jarayonida o'yinlarni qo'llashning ahamiyati haqida ilmiy izlanishlar keltiriladi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish orqali o'yinga asoslangan ta'limning turli omillarini va uning ta'lim tizimidagi o'rnini haqida umumiy tasavvur hosil qilish mumkin. O'yinga asoslangan ta'limning pedagogik asoslari ilgari zamonaviy ta'lim tizimlarida aniq shakllangan. O'yin, bolalar uchun tabiiy va intuitiv faoliyat sifatida, ularga nafaqat qiziqarli vaqt o'tkazish, balki o'rganish jarayonida samarali qatnashish imkonini

yaratadi. O'yinga asoslangan ta'limni maktabgacha ta'limda qo'llashning asosiy maqsadi – bolalar rivojlanishining barcha sohalarini birgalikda rag'batlantirishdir. O'qituvchi o'yinlar yordamida bolalarning kognitiv va emotsional rivojlanishini kuzatib borishi mumkin, chunki o'yinlar bolalar uchun muammo hal qilish va o'zgarishlarga moslashuvchanlikni o'rgatadi.

Ko'plab ilmiy tadqiqotlar o'yinlarning bolalar rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi. O'yin, bolalarning intellektual rivojlanishida muhim vosita hisoblanadi. Ginsburg (2007) o'zining tadqiqotlarida o'yinning bolalar rivojlanishiga bo'lgan ta'sirini o'rganib, o'yinlarning kognitiv rivojlanishga ta'siri haqida alohida fikr bildiradi. Ginsburgning fikricha, o'yinlar bolalar uchun yangi bilimlarni o'zlashtirishning eng samarali usulidir. O'yinlar bolalarda tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va tasavvur qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi, shuningdek, o'zaro munosabatlarda muvaffaqiyatli bo'lish uchun kerakli ko'nikmalarni shakllantiradi [3].

Bodrova va Leong (2003) o'z tadqiqotlarida o'yinlarning bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga qanday ta'sir qilayotganini o'rganishgan. Ular o'yinlarni bolalarning hissiy va ijtimoiy rivojlanishining muhim qismi deb hisoblashadi, chunki o'yinlar bolalar o'rtasida muloqot qilish, hissiyotlarini boshqarish va boshqalar bilan ijtimoiy aloqalar o'rnatish imkoniyatini yaratadi [4].

O'yinlarning ta'lim jarayoniga ta'siri haqida bir qator ilmiy tadqiqotlar mavjud. Berk (2013) o'yinlarning ta'limdagi o'rni haqida gapirarkan, o'yinning bolalar o'rganish jarayonidagi samaradorligini oshirishga yordam berishini ta'kidlaydi. Berkning fikriga ko'ra, o'yinlar bolalar uchun faqat qiziqarli vaqt o'tkazish emas, balki o'rganish va rivojlanish uchun zaruriy vositadir. O'yinlar orqali bolalar mantiqiy fikrlash, tasavvur qilish, jismoniy faoliyatni amalga oshirish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar [5].

Timperley (2008) o'z tadqiqotida o'yinlarni ta'limga integratsiya qilishda pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqishning muhimligini ta'kidlaydi. U o'qituvchilarning o'yinlar orqali bolalarning kognitiv va emotsional rivojlanishiga qanday ta'sir qilayotganini o'rganadi. Timperley o'qituvchilarning o'yinlarni ta'lim jarayoniga kirita olishlari uchun tegishli pedagogik bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari zarurligini qayd etadi [6].

O'yinlar, ayniqsa, bolalar o'rtasida o'zaro aloqalarni rivojlantirishda muhim vosita sifatida qaraladi. Whitebread (2012) o'zining tadqiqotlarida o'yinlarning bolalar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalarni shakllantirishdagi rolini o'rganadi. U o'yinlarning bolalarga o'z hissiyotlarini ifoda etishga, boshqalarni tushunishga va ijtimoiy vaziyatlarda qanday harakat

qilishni o'rganishga yordam berishini ta'kidlaydi. Bu aloqalar bolalar uchun jismoniy va ruhiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismini tashkil etadi [7].

O'yinlarning jismoniy rivojlanishdagi o'rni haqida ham ko'plab tadqiqotlar mavjud. O'yinlar, ayniqsa, bolalar uchun motor ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Hargreaves va Fullan (2012) o'zlarining ilmiy izlanishlarida, o'yinlarning bolalarning motor faoliyatlarini yaxshilashdagi ahamiyatini tahlil qilgan. O'yinlar yordamida bolalar turli harakatlarni bajarish, koordinatsiyani yaxshilash va jismoniy o'sishlarini ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladi [8].

O'yinga asoslangan ta'lim maktabgacha ta'lim tizimida bolalar rivojlanishining muhim omilidir. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yinlar bolalarning kognitiv, emotsional, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishiga salbiy ta'sir qilmasdan, ularning o'rganish jarayonini samarali va qiziqarli qilishga yordam beradi. O'yinlar yordamida bolalar o'zlarini ifoda etish, muammo hal qilish, o'zaro munosabatlar o'rnatish va o'rganish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Shu bilan birga, o'yinlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilishda o'qituvchilar o'z pedagogik yondashuvlarini yangilab borishlari, bolalar bilan samarali ishlashlari zarur. Maktabgacha ta'limda o'yinga asoslangan ta'limni kengroq qo'llash, bolalarga yanada sifatli va samarali ta'lim berish imkoniyatlarini yaratadi [9, 10]. Shu bilan birga, o'yinlarning ta'limdagi ahamiyatini to'liq anglab, ularni tizimli ravishda o'rganish va amaliyotga tatbiq etish, pedagogik jarayonni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Xulosa. Maktabgacha ta'limda o'yinga asoslangan ta'limning ahamiyati juda katta. O'yin, bolalarning rivojlanishining har tomonlama ta'minlanishida muhim vosita bo'lib, ularning kognitiv, emotsional, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yinlar bolalar uchun o'rganishning samarali va tabiatiga yaqin shaklini taqdim etadi. O'yinlar orqali bolalar faqat qiziqarli vaqt o'tkazibgina qolmay, balki turli ko'nikmalarni rivojlantiradilar: masalan, mantiqiy fikrlash, ijtimoiy aloqalar, hissiy intellekt va jismoniy faoliyat. Shu bilan birga, o'qituvchilar o'yinlarni maktabgacha ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiya qilishlari uchun pedagogik bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari zarur. O'yinlarning ta'lim jarayoniga samarali qo'shilishi nafaqat bolalarning bilimlarini mustahkamlashga, balki ularning emotsional va ijtimoiy rivojlanishiga ham yordam beradi. O'yinlar, shuningdek, bolalarning o'zini ifoda etish, boshqalar bilan muloqot qilish, muammoni hal qilish va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshiradi. Maqolada ta'kidlanganidek, o'yinlarning ta'lim jarayonida samarali qo'llanilishi, bolalarning umumiy rivojlanishiga, ularning kelajakdagi muvaffaqiyatli faoliyatiga katta

ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun, maktabgacha ta'limda o'yinga asoslangan ta'limning o'rni va ahamiyatini yanada kengaytirish zarur. Ushbu tadqiqotlar va ilmiy adabiyotlar maktabgacha ta'lim tizimida o'yinlarning samarali qo'llanilishi, ta'lim sifatini oshirish va bolalar rivojlanishining barcha sohalarida muvaffaqiyatlarga erishish uchun yaxshi asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pellegrini, A. D., & Smith, P. K. (1998). *"The Development of Play during Childhood: Forms and Possible Functions"*. In *Play in Child Development and Education* (pp. 1-17). Oxford University Press.
2. Lillard, A. S. (2017). *"The Impact of Pretend Play on Children's Development: A Review of the Evidence"*. *Psychological Science*, 28(1), 3-28.
3. Ginsburg, K. R. (2007). The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds. *Pediatrics*, 119(1), 182-191.
4. Bodrova, E., & Leong, D. J. (2003). Mathematical Thinking and Learning in Young Children: The Role of Play. *Early Childhood Education Journal*, 31(2), 117-122.
5. Berk, L. E. (2013). *Child Development* (9th ed.). Boston: Pearson Education.
6. Timperley, H. (2008). *Teacher Professional Learning and Development*. Educational Practices Series-18. International Academy of Education.
7. Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. Teachers College Press.
8. Whitebread, D. (2012). *The Importance of Play: A Report on the Value of Play in Early Childhood Education*. London: Toybox.
9. Vygotsky, L. S. (1978). *"Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes"*. Harvard University Press.
10. Elkind, D. (2007). *"The Power of Play: Learning What Comes Naturally"*. *American Journal of Play*, 1(1), 57-84.